

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**De Rebus Iaponicis, Indicis, Et Pervanis Epistolæ
Recentiores**

Hay, John

Antverpiæ, 1605

Literæ Annvæ Insularvm Philippinarvm, A P. Francisco Vaez X. Iunij, Anni
M. DC. I. ad R. P. Caludium Aquaiuam Generalem Societatis Iesv data.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61204](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61204)

LITERÆ ANNUÆ INSVLARVM PHILIP- PINARVM,

*A P. Francisco Vaez X: Iunij, Anni M. DC. I. ad
R. P. Claudium Aquaviuam Generalem
Societatis IESV data.*

NTER calamitates & ærumnas varias, quibus Domino nostro placuit exercere has insulas, princeps vna fuit fluctibus haustarum nauium iactura, cum aliarum, tum Capitanæ, & quæ erat Præfecti maris, & anno superiori 1600 à littore in nouam Hispaniam soluerant ingentibus opibus mercibusque onustæ. per quas & huius viceprovinciæ navales & epistolæ Iaponicæ ad P. V. mittebantur. Cæterum comenses totos octo naues dictæ, vehementi vento eoque contrario impulsæ, vela fecissent, magno vectorum numero, fame, peste, ac vndarum furore, quo ex ipsis nauibus præcipites agebantur in mare extinctis, cœperunt retro sublapsæ referri, illis que in scopulos demersæ sunt, pauculis è præsentis periculo ereptis, qui instar seruorum Job nuncii cladis essent, quæ aliis deinceps atque aliis supervenientibus belli casibus & ruinis aucta maiorem in modum nos afflixit. In harum nauium vna, S. Hieronymi nomine appellata, vehebatur P. Petrus Lopez de Parra Societatis nostræ Professor, qui post hanc longam navigationem, vel potius post aliam longiorem 37 annorum in religione, applicuit, ut confidimus, ad vitæ æternæ portum, multo bonorum operum thesauronatus. Professor fuerat in noua Hispania Philosophiæ & Theologiam, vnus è primis Societatis hominibus quondam eò destitutus. Exercuit ministros nostros cum fructu. Quamvis autem nihil nobis de morte eius speciètim constet, tamen cum vehementer affectus fuerit ad audiendarum confessionum iuandarumque animarum munus, verisimile est eum magna charitate omnibus in extremo illo discrimine suam operam commodasse.

In alia

In alia quadam calamitate jacturam fecimus alterius cuiusdam sacerdotis & fratris, si modo jactura vocari potest mors eorum, qui ad lucrificandas animas & iuandos fratres in bello iusto aduersus pyratas hæreticos occubuerunt. Erant illi Hollandi & Zelandi, qui anno 1600 ad Philippinas appulsi fuerant, & ad prædas agendas in mari, cui nomen Norte, aduenerant, sicut iam spoliarant vnã nauem Lusitanã, & in Oceano australi, dicto Sur, superatis angustiis Magellanici freti, lembum vnum ex Peru. Nam cum eorum primarię naues, Capitanea & Admirantis, stationem delegissent sex leucis a Manila, vbi necessario merces exponere debebant Hispanã, Chineses, & Iaponicã naues, quoque cursum tenere debebant omnes scaphã reliquãq; minora nauigia, quã ex vrbe soluebant, è Manila binã naues 300 militibus harum insularum præstantissimis armatã cum multis bombardis ceteroque apparatu bellico in aduersariorum naues sunt directã. In primaria erat P. Iacobus de Santiago & frater Bartholomæus Caluus ad petitionem Generalis Antonii de Merga Regii Senatus auditoris, aliorumque belli Ducum, qui dicto Patri confiteri solebant.

Cum ergo Pater primũ militum confessionibus excipientis operam nauasset, & ad fortiter dimicandum ad 14 Decembris animasset, in conspectum hostis ventum est, explicatisque velis capitanea in capitaneam tam propè incurrit, vã ex altera in alteram proclius esset digressus. quo in concursu dum nostri hosti vexilla subripiunt, & in suam nauem transferunt, festisque vocibus victoriam inelamant, ecce nauis nostra inopinatò, hausta alicunde magna vi aquarum, permitte Deo, fluctibus absorbetur cum omnibus vectoribus, exceptis paucis, qui scaphã Hollandis ereptã beneficio vel natatu in continentem euaserunt; vt Generalis, qui cum duobus hostilibus vexillis se in mare præcipitarat.

Admirantis deinde nauis nostra, cum hostili item Admirantis congressa, eam cœpit, & in Manilam abduxit, vbi supplicium sumptum de omnibus eius vectoribus. Inter nostros autem, qui vel submersi sunt, vel ab inimicis interempti, numero quinquaginta nouem supra centum, submersus est quoque P. Iacobus, qui audita quasi omnium exomologesi, videns nauem deprimi, dum laborat se in mare præcipitem dare, Capitanei voce ad confessionem aspirantis reuocatus est, & inter audiendum confessionem vnã cum fratre & aliis submergitur. Vigestimũ

nonum ætatis annum pater ille agebat. In Societate autem vixit annis quindecim. Eadem ætate erat frater eius comes, qui septem annis in Societate vixerat, & in his partibus eam ingressus fuerat, vir cum omni virtute tum verò obedientia singulari, cui semper valde fuerat addictus, præstans. Obiit quoque è fratribus Martinus Sancez ex his Philippinis oriundus, postquam decennium in Societate præclaro in vita & morte selecto exemplo posuisset. Restant in hac viceprovincia Sacerdotes triginta, fratres viginti-novem, è quibus duo sunt scholastici, quatuor novitii, annumeratis nouem illis, quos cum P. Gregorio Lopez P. V. huc misit, quibus huic viceprovincia magnum certè præsidium accessit, quæ ut tempore posterior est, & ab operariis sterilior, longiusq; Roma abest, ita etiam pauperior, & velut filia minor P. V. debet esse carior & commendatior.

COLLEGIUM MANILANVM.

DEgunt in hoc Collegio (quod primarium est in hac viceprovincia) sedecim è nostris, nempe seni sacerdotes & deni fratres. Omnes, diuino fauente numine, suo exemplo & labore fructum vberimum ex huius ciuitatis spiritali cultura retulere. Quem adauxit occasio belli & terræmotus, iacturaq; nauium, atque aliæ calamitates; experientiaque didicimus, pietatem citius inter aduersos quàm prosperos successus efflorescere. Quo minùs in structura Collegii perficienda progredi audeamus, fecit terræmotus. cogimur enim iam collapsa vel in ruinam procliuia priùs reparare. Superiore anno scripsimus, ad vigesimum primum Iunii diem corruisse præcipuam partem nauis templi, hoc verò anno 1601, ad decimum sextum diem Ianuarii alio terræmotu disturbata est altera pars ei respondens, cæteræque ita conuassatæ sunt, ut necesse fuerit omnia solo æquare. Magni beneficii loco duximus, ruinas has nullo cuiusquam damno contigisse, cum tamen alter terræmotus incidit, cum populus in templo sacro Missæ interesset, alter verò, quando minimè expectabatur. Commonefacti ergo Manilani à nostris de periculo quotidiano vitæ in terra, mentem erigere cœperunt in cælum, indeque patrocinium & tutelam postulare, feliciq; sorte eis obrigit patronus & aduocatus S. Polycarpus Episcopus & Martyr, S. Ioannis Euangelistæ discipulus. In cuius honorem festum cum solenni processione, quotannis repetendū, celebrare cœperunt.

Initium

Initium quoque hoc anno factum est alterius cuiusdam pii & religiosi operis cum insigni fructu, ut quod non solum per Quadragesimam tribus diebus, (sed enim perpetuò fuit vñtarum), verum etiam singulis diebus Veneris toto anno in Ecclesia nostra disperberationes corporum vsurpentur. Maximus id temporis hominum est concursus ad audiendum Psalmum quinquagesimum Miserere, cuius lugubri concentu plurimum ad deuotionem & pœnitentiam agendam permouentur. Nec raro interfuere auditores regii, ac gubernator ipse cum aliis viris primariis.

Incarcerati quoque exhortationibus piis & confessionum sacramentalium exceptione adiuti sunt, & quod populum non parum ædificauit, commeatus necessarius per aliquot dies etiam nostris humeris vsque ad carceres deportatus est. Pueris item doctrinæ Christianæ pabulum Dominicis diebus subtractum non est. cum quibus tempore Quadragesimæ processio- nis forma dispositis ad excubias prodimus militares, sermonibusque ad eas factis fructum colligimus minime pœnitendum.

Congregatio Scholasticorum hoc anno inchoata progressus habet optimos. Quoque mense, conuenienter regulis, omnes exomologesin peccatorum Sacerdoti faciunt, & diuinæ mensæ accumbunt. Festis diebus pomeridianum tempus audienda lectione spirituali & commemorandis exemplis Sanctorum impendunt. Beatissimæ Virginis solennes ferias maxima religione & lætitia peragunt. In quadam abiectis palliis, cum polubro & gutturnio argenteo in manibus deportarunt cibum ad carceres, ordine & ritu pulcherrimo, magnaque promptitudine & submissione animi miseris hominibus inseruierunt. Modum procedendi in omnibus putantur sumpsisse ex congregatione Romana. Priuilegia autem Sodalitatis tam multo secularis homines allexerunt, ut necesse fuerit eam in duos ordines diuidere.

Pro viris itaque adultis & ciuibus, qui Dominicos Festosque dies optarunt in sodalitate fructuosè expendere, principium fecit P. Visitator, habitis ad eos familiaribus exhortationibus & narrationibus piorum exemplorum è vita Sanctorum depromptis, planeque speramus rem ad maiorem gloriam Dei cum exitio ciuitatis fructu processuram. Nec iam desunt, qui vna alterave exhortatione audita, sanctiores salubrioresque, quam antè instituerant, viuendi rationes inierint.

Initium quoque hoc anno factum est sorte deligendi nomen alicuius Sancti, ut nonnullæ ciuitates in morem induxerunt, & ingens exitit populi concursus. Quidam in mare cum multis aliis, dum pugna cum Hollandis supra nominatis committeretur, dilapsus erat: sed quia nomen S. Nicanoris patroni, qui mense illo sortitione obtigerat, inuocauit, summo illo discrimine, quo ceteri absorpti fuere, ereptus est, & ad leuæ inægræ spatium natando cum summa sua admiratione tandem ad litus delatus.

Confitentium communicantiumque numerus hoc anno superiores omnes superauit, deuotioni enim veteri nouæ per calamitates faces subiectæ sunt, litæque multorum inter se conciliatæ. In quadragesima autem maximè pietatis omnis studia exarsere in patefaciendis creberrimè noxis, iisdemque per uerba quotidiana aliaque deuotionis exercitia expiandis.

A sceleratis pudicitia cuiusdam feminae nunc precibus non donorum largitione appetita fuerat, sed confessionis communio- nisque crebrioris armis communita omnem vim hostilem depulit. Sed non hic acquieuit hostis. Quodam die post sacram Synaxim, in Ecclesia nostra religiose sumptam, eandem in loco solitario aggreditur, & pugione in pectus eius defixo, necem comminatus est, nisi in scelus consentiret. at illa constanter respondit, se malle morte occumbere, quam Deum offendere. Denique contumeliis pugnisque malè excepta sua castitate beluinum aduersarii affectum expugnauit.

Alius, cogitatione omni de Deo saluteque sua exclusa, multos annos in grauibus sceleribus exegerat, speciatim uero in infami quadam cupiditate ita cordis uisceribus infixæ & firmata, ut Patrem nostrum eum abducere à tam fœda consuetudine conantem tantum non pro fatuo habuerit. sic enim erat sordibus perturbationum illarum animi inuolutus, ut instar suis uolutabro immersa, nulla alia in re uoluptatem querere uideretur. Et tandem homo obstinatus rationibus & argumentis cessit, nec solum à uisendo scorto se abstinuit, uerum etiam omnem libidinem ita radicitus ex animo euulsit, ac si nullam unquam eius notitiam habuisset. Confessione enim generali de anteacta uitæ lapsibus facta, sic mores correxit suos, ut omnes, qui eum antè cognorant, de subita illa uitæ mutatione non parum obstupescerent.

Cùm pyratae Hollandici, de quibus supra, in urbe Manilana iudicum sententia morti addicti essent, uisum est gubernatori,

cos

eos variis religiosis commendare, si fortè eiuratis erroribus Ecclesie sanctæ restitui possent. Et placuit diuinæ bonitati, omnes, qui erant numero tredecim, restituere, vnum excipio Præfectum Admirantem, qui, vti pertinax hæreticus, strangulatus est & in mare præcipitatus. Cæteri cum tanto criminum dolore S. Ecclesie Romanæ obedientiæ se subjecerunt, vt Patribus religiosi visum sit, eis porrigendam quoque sacram Eucharistiam. De quinque nostræ Societati commendatis affirmare possum, eos magnæ ædificationi omnibus extitisse: nam & confessionem de totius vitæ peccatis & sacram Synaxim cum multis lacrymis obierunt, atque ante illam publicè fidei Catholicæ Romanæ professionem eiuratis hæresibus ediderunt, parati in dicta fide viuere & mori. Post biduum denique rosariis ad collū appensis magna animi lætitia, quod morte sua possent expiare delicta, ad supplicii locum processerunt.

Non minor est occupatio nostrorum his in locis cum Indis, atque cum aliis, tum quia eorum maior ad hanc Manilanam urbem, quàm alibi, concursus est, tum quia ardentiore affectu Societatis homines complectuntur. Nunquam ex iis desiderantur qui operam dare confessioni velint, senisque Sacerdotibus, si tot idiomatis gpari forent, ad omnes audiendos per totum annum opus foret. Sacram communionem magnopere affectant, & singularem ex ea fructum reportant. Omni hebdomade feria sexta plurimi aduolant, vt cum reliquis disciplinam faciant, pluresque venirent, si portæ ciuitatis quæ Indos dirimunt ab Hispanis sub noctis crepusculum non ocluderentur. Certè quamplurimi non verentur etiam per angustum portarum foramen irrepere, ne salutarem illam pœnitentiam negligant. Sabbatho quoque accurrunt ad audiendum sacrum Missæ de beata Virgine, & Quadragesimæ diebus ad audiendum concionem, idque tanto numero, vt Ecclesiam nostram cæteroquin satis capaceam totam compleant. Quando autem terræ motu subuersa est, magno studio vsque ad puerulos ipsos conuolarunt, vt operam suam exportandis lapidibus conferre possent. Iucundum erat spectaculum contueri illos formicarum instar inter rudera & parietem oberrantes, calceque & puluere feminas æque ac viros, iuuenes & senes resperfos, dum sportis in humeros sublatis ruinas certatim ad expurgandam planitiem efferrent.

Sodalitas Parthenia, recens inducta inter indigenas, omnes alias mirificè accendit. Aliquoties epulum præbuere pauperibus
tanta

ranta liberalitate, ut multa superfuerint pro incarceratis & aliis egentibus. Post prandium peractum pauperum manibus aqua lacticem affundebant, easque exosculabantur, ac denique pauperes ipsi nixi genibus Deum pro suis benefactoribus precabatur. Alii iidem Indi Sodales se contulerunt ad Xenodochium Indorum, ibique agris operam suam, componendis lectis & solo euerrendo, contulerunt; quod admiratione dignum est in hac gente, quæ abhorret à visitatione Nosodochiorum. Sodales, quantumvis pauperes, tamen ordinarias elemosynas Ecclesiæ præstant & egenis. Addicti sunt orationi & ieiuniis, totas hebdomadas solo pane & aqua contenti. Recipiunt se libenter in ædes nostras faciendæ confessionis vel commentationis spiritualis instituendæ causa, cum magno ipsorum fructu & ædificatione spirituali.

Christiana quædam femina in seruitutem infidelium iam dudum redacta in Insulis Mindanao & Burnei, Mahumeranæ sectæ deditis, nunquam a fide vera diuelli potuit, vel ad cultum idolorum induci, licet multa eorum loca peragrarit.

Indus quidam, cum aliis nonnullis, de peccatis confessus, ut sacram communionem percipere posset, affirmat se, quod peccatorum quorundam circumstantias reticuisset, per visum conspexisse eleganti specie puerulum, sibi quidem porrigentem sacram Eucharistiam; sed cum ipse responderet, se esse magnum peccatorem, puerulum subjunxisse, verum est te communionem dignum non esse, quia in confessione tua talem & talem circumstantiam cælesti. Quare cuiusdam ad ædes nostras concessit, vniq; Patrum visum patefecit, ac iterare confessionem postulauit.

Alius sic assuefactus erat corporis diuerberationi, ut cum die quodam iter faciendum esset cum certo agmine militum, nocturnis horis ab eo se abstraxerit, ne sanctum hoc exercitium prætermitteret. Id cum peditum dux nocte obiens vigilas clam animaduertisset, arbitratus eum mali aliquid meditari, silentio insectus est, ac tandem vidit eum subire cuiusdam Ecclesiæ camerarium, fusiq; ad Deum flexo utroque poplite orationibus in suum tergum acriter desæuire. Finita diuerberatione propius accessit, & cernens esse Indum, multo amplius ædificatus est. Cumque ab eo percontaretur, unde oriundus esset, respondit ex vico Manilano, seque solitum confiteri nostris. Miratus Capitaneus tyronem in Christiana religione tantam suæ salutis gerere curam, pecunia donatum ad suos redire iussit, ne consuetudine militum peruerteretur.

Sacerdos quidam fratre comite quasi in missionem ad villas quædam

quasdam Scilanas amandatus est, quæ parochis destitutæ institutione indigebant. Cumque eò concessissent grassante peste, illos non solum Sacramentorum confessionis, & sacre Synaxeos, sed etiam victus, qui in ædibus nostris parabatur, administratione liberaliter iuuerunt.

In alia missione, à Collegii Rectore altetoque Sacerdote instituta, ingens constitit laboris fructus in confessionibus audendis, in sopiendis dissidentium controuersis, in reuocandis ad meliorem vitam peruersis. Baptismi sacramento initiati viginti quinque adulti, à cæco quodam doctrina Christiana imbuti. Is licet oculorum vsu destitutus, tantam tamen gerit Catechumenorum curam, ut si vel vnus è numero quantumuis magno desit, certior reddat continuò Patrem. Quod hoc pluri facimus, quo is, qui quondam numeratus est inter Catalanos, hoc est, idolorum sacrificulos, nunc post conuersionem factus sit Christianæ disciplinæ institutor.

RESIDENTIA ANTIPOLANA.

IN hæc ordinariè versati sunt terni sacerdotes, in messe trium millium Christianorum. Baptizarunt hoc anno plusquàm quingentos. Experti sumus in hac gente religionem magnam & raram pietatis sensum in frequentandis sacramentis, obeundis supplicationibus, & disciplinis vsurpandis, aliisque operibus bonis exercendis, ac denique in omnibus magna facta est morum commutatio.

P. Visitator fundamenta jecit domus hospitalis, quæ magni est momenti. Quo die ad fastigium perducta est, post sacrum solemne & concionem, P. Visitator primus cepit inseruire pauperibus ibidem congregatis, aquam manibus eorum affundendo, easque flexis genibus osculando, quod exemplum viti primarii, qui præstò erant, omnes sunt secuti. Vnde in morem inductum est, ut in dies singulos quatuor Confraternitatis ad huiusmodi opera pietatis instituta Sodales eis victum apponant. Atque idem faciunt mulieres cum sui sexus infirmis.

Initia quoque data sunt Seminario puerorum, in quo in omni virtute bonisque moribus à prima ætatula educuntur, secundùm leges Christianas, eorum capacitati consentaneas. Quæ res non solum necessaria est ad capeffendam veram doctrinam, & corrigendos Indorum mores, sed etiam facilis & suavis. Sustainantur omnes oriza à parentibus subministrata, aliisque elemosynis.

synis. Occupationes eorum sunt artem legendi litterasque for-
mandi addiscere, aliâque præstare quæ puerilibus annis con-
veniunt.

Inductus erat alicubi vsus toto annò cantandi in honorem
Deiparæ Virginis canticum Salve Regina, & feria sexta Quadra-
gesimæ post lectionem spiritualem faciendi disciplinam in Eccle-
sia. Cùm igitur Indi quidam, more in calidis regionibus consu-
to, in flumine se abluentes exaudirent campana signum dari, ad
Salve & disciplinam mox se amictu resumpto in viam dede-
runt. Unus solus restitit, & irridens socios idioma suo dixit
Acoi Ouian. id est: Afferte mihi inde aliquid: quæ formula est a-
pud ipsos irridendi. Digressis aliis, ecce solum crocodilus (quod a-
nimal in his regionibus est admodum ferox, & carnis humane per-
cupidum) inuadit & interimit, antequam illi subsidium corporale
vel spirituale suppeditari posset. Id verò admiratione non parua
dignum fuit, cùm bellua hæc admodum vorax sit, hominesque
occisos vel totos deuoret, vel pedem aut manum saltem auellat,
hunc tamen integrum & illæsum reliquerit, quod Indi attribuerunt
virtuti decantati cantici Salve & factæ disciplinæ.

RESIDENTIA DE ZEBV.

HÆc residentia est in prouincia appellata Pintrados, in qua
major nostrorum pars degit, & Indorum salutis operam ma-
nuant, quanquam ordinariè non agant ibi nisi tres Sacer-
dotes & quatuor fratres. Locus est valde opportunus, quia hæc
recurrunt omnes reliquæ residentie. Ministeria Societatis cum
magno fructu ciuitatis exercentur. Ludus puerilis apertus est, &
lingua Latina traditur. Anno proximè elapso Reuerendissimus
Episcopus, officiales, & alii primarii viri litteris ad Majestatem Ca-
tholicam datis exposuerunt, quanto cum fructu spirituali nostri in
illis locis inter Hispanos equè ac Indos sua ministeria exercent,
simulque enixè rogarunt, vt annuo aliquo prouentu residentiam
illam stabilire dignaretur, quo diutius nostrorum laboribus frui
possent.

Optimus antistes ille, cùm pedes, licet sexagenarius, diocesim
suam iustraret, diuertit in eedes nostras, ac nobiscum ea submis-
sione animi & familiaritate vixit, ac si vnus de nostris esset. Visi-
tatione Diocesis absolutâ dicebat, se magnopere in ea admittentium
feminarum modestiam & pietatem, rumore enim & sermone
bus hominum iam dudum contrariam famam percrebuisse.

addebat se in tota noua Hispania nihil deprehendisse simile. Ac conuersus ad nostros, subiciebat eos sua sorte meritò debere esse contentos, quòd in his locis verbum Dei disseminandi prouinciam suscepissent, existimare enim se eos versari in parte mundi optima ac Deo gratissima, ex qua laborum suorum fructum colligere possint amplissimum.

In ædibus nostris hoc anno principium datum est disciplinæ, magno pœnitentium numero & populi deuotione. Conciones item habitæ, cum Christiana Catechesi ad militum custodias, fructu singulari.

Accesserat Pater quidam egrotum Indum iam loquendi facultate destitutum, nec tamē confessum, vt eum ad piè moriendum hortaretur. Monet itaque vt conetur saltem nomen I E S V S pronuntiare. Obsequitur æger, obscure enuntiant, sic tamen vt vix exaudiri posset. Pergit pater instare, vt clariùs proferat. Profert modico conatu clarissimè: integre confitetur, & postera luce incolumis è lecto exiit.

P. Michaël Gomez ad gentem quandam longiùs distitã profectus cum primis operam dedit, vt expiscaretur eorum nomina, qui nondum sacris baptismi aquis abluti essent: & adducti ad eū sunt sexaginta, præter nonnullos alios, qui vocantur Visai: quibus omnibus, cum satis idolorum vanitatem Christianorumque dogmatum veritatem demonstrasset, impertiit baptismum cum tanta ipsorum, licet senes essent, consolatione, vt omnes obstupescerent. Sed necdum diluxerat, cum ecce aliquot alii & ætate longè prouecti viri & mulieres operiuntur ad domus nostræ ianuam, vt eodem sacramento initiarentur. Initiati autem sunt sexaginta cum senis infantibus, è quibus primarius loci, qui sexagesimum vitæ annum iam excesserat.

RESIDENTIA BOHOLANA.

Hæc residentia superiori Zebuanae subiecta est. Fructum ex ea collectum P. V. ex epistola P. Valetii Ledesmae hinc subiecta cognoscet. Ex mandato, inquit, R. T. Insulam Bohol inuisi, ac primùm quidem operam dedi vt populum vadique dispersum in vnum cogere locum. Multa pacis media inggessi, rationes efficaces proposui, ac tadè effeci, vt mille homines, quorū magna pars inter arma erat educata, desertis montib⁹, è quibus extrahi antè nō poterant, confluere. Conati sumus & plures montium incolas feritate barbaros, qui nullū mortalium præter

præter Patres nostros vnquam conspexerant, omnibus humilitatis officiis blanditiisque eorum naturæ consentaneis elicere, & impetrauimus. Sedes eis assignauimus iuxta flumen, vbi iam Ecclesiam exædificauerunt, ad quam Dominicis diebus conueniant. Baptizauimus viginti supra centum eorum filios, eoq; amplius adultiores non solum iam feritatem omnem deposuerunt, verè etiam magno ardore baptismum efflagitant, cantillant, & nocte diuque doctrinam Christianam recitant.

Die sanctæ Annæ, cui Ecclesia dedicata est, sacro, conuersione cuiusdam primatii senis, qui censetur quasi Pater omnium, initium datum est conuersioni cæterorum. Hic enim flexis genibus à me infans precibus postulauit sibi dari copiam sancti lacuum quo exemplo tantopere confirmati sunt in proposito, qui iam ad baptismum erant parati, aliiq; de nouo incitati sunt ad eum petendum, vt plures quàm centum, alii post alium, supplices baptismum postularent. In Vifalia adultos octoginta nouem vniue baptizauimus, & paucis post diebus 94, partim pueros partim adultos, & alio die reliquos omnes loci indigenas. Hinc digressi, post montem vnum superatum, Dominus pro lacto spiritali obtulit viginti nouem puerulos, qui Angelorum speciem referre videbantur, & aquis piacularibus in nomine sanctæ Trinitatis eos aspersimus, vnà cum tribus adultis, quos mecum duxeram, vt sacrificium Missæ audirent, verboque & exemplo accuratius in fide Christiana instruerentur. Longius deinde progressi venimus ad viculum quendam, in quo indigenæ commodam quandam Ecclesiam in nostrum aduentum, denorum cubitorum spacio porticam, excitauerunt. Hic rete nostrum, vel potius Christi, expandere cepimus, & attraximus quicquid ibi piscium erat: nam præcipui quique viri & mulieres, senes & iuuenes, parui & magi ad pedes Christi Iesu se abiecere, agnoscentes eum verum Deum, & baptismi mysterio ei per fidem conjugari ardentè exoptantes. Acque hic cognoscere cepi beneficium a Deo mihi præstitum, quod me ex Hispania in has horas euocauit. potuit enim vel hoc vnum euocare exemplum. Prima igitur vice baptismi sacris lacibus cetera capita tinximus, altera verò reliquos omnes, nullo excepto.

Cum n aliquando homini agresti & barbaro summam paradisi gloriam dirasque inferni pœnas exponerem, respondit, haud scius ac si à dæmone esset obsessus, se malle ad infernum quàm ad paradysum concedere. Et quia erat vnus è præcipuis illius loci incolis, plurimos in eandem obstinati animi sententiam pertraxerat.

Ego

Ego verò non dubitavi iteratò aggredi absurdum hominem, & atrocitatem aternitatemque tormentorù magna verborum vehementia ei inculcaui, sed respondit, sibi certum, eò potius post hanc vitam migrandum, quò sui parentes, aui, ceterique maiores peruenissent, quàm aliò. Tum ego subiunxi, probaret saltem vim ignis, ille verò manibus suis æquè ac cor induratis non dubitauit prunas accensas è foculo arripere. Verùm paucis post diebus, mente diuinitus mutata, excurrens in campos & agros, omnes suos ciues conuocatos tanto studio impulit, vt Christiana sacra susceperent, vt parem inter Visainos non haberent.

In alia epistola, ad P. Visitatorem ab eodem data, idem P. Valerius scribit, sibi ab alio quodam Patre scriptum, ipsum plusquam 400 capita in Lobo & Dita, maximè infantium, sanctissimis aquis perfudisse: ita vt trium mensium intervallò plusquam mille eodè sacramento initiati sint, & innumerabiles alii supersint eodè desiderio flagrantes. Quare aiunt nostri iam tempus pro illa Insula luanda aduenisse, & operarios cupidè præstolantur.

At clarius istarum missionum in Bohol fructum perspicieret V. P. ex litteris P. Gabrielis Sancez, & P. Christophori Ximenez, illi missioni destinatorum. In vnis Octobri mensè datis ita scribit P. Gabriel: Dominus noster nostris conatibus laboribusque singulariter benedixit. Nam postquam gentilium greges in vnum locum conuenere, tam seriò, omni fictione exclusa, ad Deum conuersi sunt, vt aliud affirmare nequeam, quam Dominum eorum conditorem & redemptorem illos peculiari quodam beneficio vocatõnis voluisse in suum gregem adsciscere, siquidem intra biduos menses bis mille mortales se Christi legibus & institutis, suscepto baptismo, subdiderunt. Meaque opinio est, si præstò sint aliqui Patres, totam Insulam breui iugum Christi complexuram. Dicit non potest, qua voluptate spiritali afficiat, dum video homines panè siluestres è montibus erumpentes supplices baptismi postulare gratiam: pueros verò ipsorum, angelis persimiles, nescio a quo doctos, iam Christianam resonare doctrinam. Certè proximis superioribus diebus me adit quidam Catecheseos non ignarus, quem à decennio non videram, ac magna contentione petit, ne sibi negarem baptismum. Veniunt & Caraloni, vel Idolotum sacrifici, totque argumentis declarant se ex animo desiderare baptismum, vt necesse fuerit eorum votis facere satis. Verè mihi pater, solatiis affluo, gaudio exulto, nec in hac terra aliud mihi propositum est, quam Domino Deo toto pectore inseruire, optareque vt omnes ad suam diuinam maiestatem conuertantur. Do-

minico die in Ecclesia, vt alias, numerata sunt capita septingenta. Si R. T. ante occasum solis cerneret centenos pueros puellasque montanas recens Christo aggregatas ad ripam fluminis processionis forma collaudantes Deum, & doctrinam Christianam concinentes, non posset non præ gaudio colliquescere in lacrymas. Paucis antè diebus in Dita quingenti sacro baptismo sunt iustrati. Itaque in toto tractu Boholano facilè nunc numeramus ter mille Christianos. Initio tantùm erant octingenti, nunc accessu nouæ benedictionis Dominicæ per baptismum accessere bis mille trecenti.

De alia breui missione, à quodam Sacerdote facta, scribit idem Pater hæc: Deus hanc gentem Tobigon tot caelestibus orat & locupletat donis, vt non audeam hinc discedere, & prosperum successum solum abrumpere. Ecclesia conferta est hominibus matutinis horis & vespertinis; nullus de victu sollicitus est, licet indigeant, aut longè adferre debeant. Omnis eorùm cura est, vt Christiani sint, & baptismo initientur. His quindecim diebus, quibus rudimentis Christianæ fidei eos instruximus, baptizati sunt quinquaginta adulti supra ducentos. Superfunt autem Catechumini 40, nam reliqui baptizabuntur post reditum.

Senex quidam primarius & honoratus, hæcenus obstinatus, tandem indicauit mihi se paratum submittere caput baptismi. Canus totus est & decrepitus, vt vix voeem in verba conformare possit. Et cum ipse ad Ecclesiam venire nequeat, eius ædes adire cogor. Baptizabo eum cum alio quodam ætate prouecto quam primum; videtur enim mihi non exiguum prædestinationis argumentum, vtrumque tam diu expectasse, & nunc primùm tanto ardere baptismi desiderio.

De alia quadam missione scribit P. Gabriel Sancez, Archidiaconum Zebuanum, & beneficiatum in Tana, profectum in Boholanam insulam xii. leucis distantem, vt a Superiore nostro Patrem aliquem impetraret idiomatis peritum, qui sua genti Euangelium annunciat. Missus est P. Gabriel, qui vno mense quadringentas audiuit exomologeses, & multis sacrum Domini corpus porrexit. Baptizauit quoque 80. puerulos & nonnullos grandiusculos. Inductus est ibi mos doctrinam Christianam in vniuersis publicis per pueros ordine compositos cantandi; quod idem fit in Ecclesia cum tanta populi voluptate, vt etiam præcipui è gente parum honorificum sibi existiment, si non in eadem doctrina nunquam examinentur.

Coniux præfecti loci Inda lecto affixa, quadam nocte tam gra-

titer laborare cœpit, vt omni loquendi facultate fuerit destituta. Vocatur è Societate Pater, qui eam omnis iam sensus expertem repperit. Et quoniam de peccatis confessa non erat, licet expetiuisset, Pater sacrum Euangelium recitare cœpit, & aqua benedicta cant aspergere, quo facto mox se colligens pronuntiato nomine I E S V, dixit: Miserere mei, & in multorum præsentia postulauit confiteri, deinde non elapsa quartæ horæ parte ita integra & incolumis de lecto surrexit, vt Pater noluerit ei autem præbere, sed iussit postera luce eam cõfiterendi causa prodire in Ecclesiam, quod & factum est.

Idem eidem Patri contigit cum duobus aliis infirmis, quos recitatione Euangelii & lustralis aquæ aspersione restituit & sensibus & incolumitati, sic vt possent peccata confiteri.

Denique diuersis diebus ad pueros duos morti proximis, & loquendi vi priuatos, profectus eodem antidoto Euangelii & sacre aquæ pristinae sanitati ita ambos restituit, vt etiam aliter repente è strato excussus ad solitos ludos puetiles redierit.

Confessionis audiendæ causa idem & ad alium se contulit à villa leucæ vnus & dimidiatæ interuallo distantem, cui ex infirmitate corpus tam erat debilitatum & fractum, vt attingi non posset, nec ex vno latere in aliud conuerti. Audita eius confessione recitatoque Euangelio discessit feria hebdomadæ sexta. Dominica insequenti, cum Pater seiscitaretur, vt se infirmus haberet, responsum est, esse sanitati restitutum, ac ad insulam quandam profectum, vt ventilatione ad victum necessaria compararet.

N O C T E quadam cum Domini cuiusdam principalis filie Christianæ legis capita decantassent, coniectis è xisto quodam in cælum oculis conspexere crucifixum, aspera quidem sed pulchra in capite insignitum corona, toto autem corpore & pectore, Solis instar fulgentem, & cælum ascendentem, donec ad orbem Lunæ peruenisset. Quod vt peruenit, euauit. Visio hæc tantum lætitiæ conciliauit spectatoribus, quantum mortis attulit absentia. Pater quidam iussit totam rem in Ecclesia coram multis, ab illis ipsis qui viderant, commemorari: licet vt erat gens illa simplex & veterunda magno pudore & metu affecta fuerit in narratione. Postea cognitum est in alio loco duabus leucis distancto eundem crucifixum apparuisse. Quod

visum eo pluris æstimari debet, quòd euenerit hominibus virtute præstantibus, & in pristina sanctè viuendi consuetudine perseverantibus.

RESIDENTIA SAMARENSIS.

Quoniam huius Insulæ indigenæ sparsi sunt secundum sinum & tractum maris, necesse fuit sex è Patribus maiore anni parte ad excolendam illam cum fructu, quantum ex talibus missionibus expectari potest, amandare. Ex literis autem nostrorum cognouimus, gentem huius Insulæ maritimam cepisse nomen dare Christianæ religioni, ac præcipuos quosque iam esse baptismate facto expiatis. Residentiæ huic incumbunt visenda quatuordecim loca. Hoc anno sexcenti octoginta super mille homines, & maximam partem adulti, Christi sponsæ per sacrum lauacrum adiuncti sunt. In quadam exigua Insula, quæ à biennio visitata non fuerat, tanto desiderio duo è nostris in missionem eò ablegati à tota gente excepti sunt, ut inde à maris ora usque ad loci Ecclesiam omnes vias exornarint virentibus ramis, deinde à puerorù puellarùq; cœtu doctrinã Christianã festis vobus occinente ritu processionis in Ecclesiam deducti. Et cum nostri exposcerent nomina in schedam conjici eorum, qui baptismi suscipiendi cupiditate tenerentur: responderunt, nihil opus esse scheda, omnes velle fieri Christianos. Senes, qui cæterorum solent cæteris esse obstinatior, ægreque Christianam doctrinam addiscunt, non aliam rationem postulati à se baptismi afferbāt, quàm quòd senectus parum diuturnam illis vitam promitteret. Itaque omnes diuina gratia filii Dei facti sunt, & vitæ æternæ hæredes.

Horum Christo aggregatorum fama mox permota sunt & alię insulæ ad expetendum Patres nostros: in quarum vna intra dies quindecim desertis infidelitatis tenebris lucem Euangelicam aspexere per baptismum centum sexaginta adulti, & quinque pueruli, cum vna anu centum triginta annorum, iam cæca, & surdastra, imò immota, quocunque enim deportabatur, manebat instar saxi immobilis. Aliis in locis deinde baptizati sunt adulti quingenti, & duo infantes. Alia rursus missione, triu mensium interuallo, baptizati sunt triginta septem supra octingentos, ac concubinæ plurimis erepræ. Sed & aliis in locis alii multi eisdem aquis tincti sunt, omnesque numerù in vniuersum conficiuntur millium sexcentorum octoginta capitum.

RESI-

RESIDENTIA DVLACENSIS.

Maximus extitit institutionis Christianæ fructus apud Dulacenses à septem hominibus Societatis ibi traditæ. Fundamenta puerilis Seminarii iacta sunt. Triginta in eo bonis moribus & solidis virtutibus imbuuntur, operamque suam nostris locant in Catechesi exponenda rudioribus & plebæis, idque successu felici. Quocumque enim nostri veniunt, ubi illi industriam suam probarunt, omnes bene comparatos ad baptismum complectendum inveniunt.

Ad veteres Christianos, aliosque adultos sapientiores, familiariter habentur sermones de vita Christi Domini & Sanctorum, de modo fructuose communicandi, & notabilis apparet fructus. Propter hæc pia exercitia, probitatemque vitæ, religio Christiana ordinariè in tanto pretio est, ut pauci restent, qui non cupiant illi per baptismum initiari. In aduentu & natalitiis feriis plusquam septingentos homines baptizauimus. Ab anno verò superiore vsque ad præsentem, viginti supra duo millia, eoque plures.

Residentia huic annexa est præter alias cura duarum dirionum grandium & populosarum, quæ suam virtutem probant maximè in honestate morum & obedientia. Scribitur, feriis natalitiis in altera illarum octingentos infideles fidei Christianæ subscripsisse, fideles verò in frequentatione Sacramentorum Confessionis & communionis nihil cedere Hispaniæ.

Repertus est in viculo quodam senex solitariam quasi vitam agens, cumque Pater noster ab eo percontaretur, quam viuendi rationem teneret, ita prudenter respondit, ut Pater magnopere admiraretur. Inter cetera dixit, se quamuis corpore degeret in terra, mente tamen versari in cælo. Somnia nocturna nulla ei erant, nisi de altera vita, cernebatque beatos ingenti splendore circumfusus, ac præ cæteris vnum qui omnibus antecellebat. Cumque Pater illi spectandam præberet effigiem iudicii extremi, in qua etiam expressa erat paradisi gloria, sciscitabatur, an somnia eius cum hac imagine vitæ beatæ consentirent. Respondit senex admirandus: Hoc, & non aliud vidissem mi Pater? multo plus, multo plus. Obstupuit Pater tantum opum spiritalium thesaurum in hoc homine depositum. aiebat enim deinceps suam commentationem occupationemque non aliam fore quam de IESU & MARIA, donec cum hac vita commutaret æternam.

Duo è nostris, cum fortè in vile & rusticanum tugurium incidissent, inuenere senem octogenario maiorem in arundinibus quibusdam decumbentem, & omnibus sensibus destitutum, totoque corpore sic exhaustum, vt pellis vix ossibus hæreret, viva mortis imago. Miserti hominis nostri Deum precati sunt, vt misericordiam suam homini pauperrimo non denegaret. Paulo post colligens se moribundus reuixit, magnaque voluptate baptismum recepit. Quo recepto rursus sensibus destitutus, inuocato suauiter nomine IESU & MARIAE animam Deo reddidit.

Certiores redditi agrum quendam grauitè decumbere in extremis ditionis finibus, etsi non parum ab itinere deterretent noctis tenebris & serpentium copia, ac grandis quoque fluminis crocodilis pleni transmissione, tamen tanti hæc nobis non fuerunt, ac pretium vnus animæ sanguine Iesu Christi redemptæ. Eo itaque concessit vnus Pater, vnaque medicina in nomine Iesu agrum sanauit. Verùm, quod magis admiratione dignum est, in reditu Pater in aliam infirmam incidit, quæ etsi periculose non videtur laborare, tamen simulatque baptismum accepit, ad meliorem vitam commigravit.

Cùm duo è nostris iter facerent per solum arenosum sub meridie nimio æstu solis tosti, & ab omni cibi vel potus communitate deserti, vbi Domino Deo hæc suam afflictionem commiserent, ecce improviso & tempore alienissimo se homo quidam humani in sabulo sedens, & quod ad mores attinet perhumanus & modestus se offert. Præbet haud grauatè famelicis & sitibundis recetes è canistro fructus. Quos cùm libenter acciperent, non solum magnam inde capiebat voluptatem, sed etiam singulari quodam affectu inuitabat, vt iis vescerentur, quandoquidem essent ipsorum. Hoc communiti prandiolo progressi sunt, quod alioquin ægre potuissent, longius, Deoque immensas egerunt gratias, quod in tanta necessitate ipsis subuenisset. Postea perpendentes omnes huius facti circumstantias, vt loci, in quo homo repertus est cum fructibus: nunquam enim vllus Iudæus in tanto solis ardore solus consuevit se in viam dare; deinde, quod licet ignotis, tanta humanitate & liberalitate fructus illos communicasset, prorsus in eam persuasionem venerunt, fuisse Angelum Dei. Certè argumentum saltem fuit singularis Dei providentiæ, fideque dignum est, Deum hoc modo bonitatem suam illis demonstrare voluisse. ideo, quod dicti duo Patres in loco quodam, vnde illo die digresserant, cum ingenti fructu spiritali operam suam locassent.

RES.

RESIDENTIA ALANGALANA.

IN hac Residentia vineę Domini excolendę operam suam impenderunt Sacerdotes quatuor & terni fratres. Pedibus iter fecerunt per flumina, stagna, & paludes, aqua crebrò ad umbilicum vsque profunda, & ardente Sole. Sed quia labor ex amore Dei profectus est, Deus per immensam suam benignitatem eos suo solatio in summis periculis destituit nunquam. Scribunt ab anno proximè exacto in præsentem vsque plures quadringentis supra mille sacrum regenerationis lauacrum suscepisse. Assiduè diuinis officiis interfunt, quę in hac residentia solenniori apparatu, quam alibi, celebrantur, ob trium Sacellorum, Indicorum commoditatem, quę longè superant Hispanica. Solent cantare Salve Regina, in honorem D. Virginis, & per Quadragesimam Psalmum Miserere pro facienda disciplina.

Milliones plures ad loca varia institutę, cum multiplici proventu baptismatum, aliorumque fructuum spiritualium. Nonnulla percensebo. Cum Patet in quadam ditiuncula degeret, Indus quidam manibus pedibusque mutilus nauigio, idq; solus ad Patrem, cum omnium admiratione, Deo scilicet & Angelo custode nauem impellente, recta contendit, & baptismi copiam sibi fieri experituit. Peritionis autem huius auctorem sibi fuisse Hispanum quendam affirmabat, dicentem omnes ad infernum detruendos, qui Christianam legem complexi non fuissent.

Scholarum fructus exitit maximus. nã scholastici singuli magistri facti sunt in ædibus paternis omnium domesticorum; bonoque vitę exemplo etiam alios ad amplectendam veram doctrinam inuitant.

Puer Ecclesię cantor, cum ab Hispano, quodam sollicitaretur ad designandum facinus parum honestum, respondit: Domine, probè noui, quo remedio tétationem illam tuam pellere debeas. Recitemus vnà Rosarium in honorem Beatiss. Virginis *MARIÆ*, ac ex templo omnes prauę cogitationes in fumum euanescent. Sic à recenti Christiano institutus est is, qui iure aliorum debebat esse magister & doctor.

In Insula Leita anno præterito, numerata sunt, supra quingentos, viginti nouem mortalium millia, & nostrorum tantum sacerdotum institutione, qui sunt sex, vtuntur. Quorum manibus sanctissima baptismi lympha in hac aliisque Insulis anni curriculo perfusa sunt decies millena & nongenta minimum capita. Atq;

908 LITT. ANNVÆ INSVLARVM PHILIPPIN,
hic breuiter est huius Vice-provinciæ fructus.

Restat tantum, vt P. T. oculos conijciens in hanc nouam pla-
tulam, tanta terrarum intercapedine Roma disunctam, & in ex-
tremis orbis partibus sitam, (sicut & in gubernatione Societatis
vltimum sortita est locum) illi omnem beneuolentiam & fau-
orem ostendat, submissis aliquot operariis cum his verbis: Mai. 18.
*Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam & dilaceratam, ad populum
terribilem, post quem non est alius. vt lucem aliquam sua prædica-
tione Evangelica his tenebris inferant, & omnes supplices verum
Deum mundi conditorem adorent & venerentur.*

Hos thesauros offert P. V. Philippinarum India, confidit que se
diuina opitulante gratia & benedictione vestra majores oblatu-
rum. Quod superest, Dominus noster P. V. incolumitatem, in Ec-
clesiæ totius utilitatem & Societatis incrementum, multos annos
creatur & conseruet.

P. V.

Filius, & in Christo seruus,

FRANCISCVS VAEZ

FINIS.

